

לכבוד משפחת בעלז

מתן על הפרק

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

שיר השירים - היחידה החמישית [ו',ז-ח']

יחידה זו היא האחרונה במגילת שיר השירים, ובה אנו מצפים לפתרון המתח בין תחושת השיא שעלתה ביחידה השלישית, ובין תחושת השפל שעלתה ביחידה הרביעית. בשיאה של היחידה מתוארת עוצמתה של האהבה, וחווית הערגה והגעגוע הכרוכים בה. בשונה מהיחידות הקודמות, המגילה חותמת בפסוק המביע את רעיון הערגה האין סופית, שאינה יכולה להתממש בשלמותה: 'בָּרַח דְּוָדִי וְדָמָה לָךְ לְצָבִי אוֹ לְעֶפְרָיִם הָאֲזִילִים עַל הָרֵי בְּשָׂמִים'.

1.

ו',ד-י: 'יפה את רעיתי'.

עמדו על המאפיינים והדימויים הייחודיים של תיאור הרעיה, בעיקר בפסוקים ז, ח-ט, היעזרו בהקבלה לתיאור הרעיה לעיל ז',א-ז. התייחסו להיבט המלכותי הנזכר בשיר - מה תפקיד היבט זה בעיצוב היחסים בין הדוד לרעיה?

2.

ז',א-י: 'שובי שובי השולמית'.

שיר זה הינו שבח לרעיה במחולה. השיר פותח בדברי המקהלה (אולי של בנות ירושלים) אל השולמית ההולכת לדודה, וממשיך בדברי הדוד. בשונה מהשירים הקודמים, כאן מתוארת הרעיה מלמטה למעלה. מה סיבת השינוי? ראו גם את פירושו של רש"י כאן: 'קילוסו של הקב"ה, ישראל מקלסין אותו מלמעלה למטה מתחילין מ'ראשו כתם פז' ויורדין ובאין עד 'שוקיו עמוד שש' לפי שהן באין לרצותו להוריד שכינתו מן העליונים לתחתונים, והוא מונה קילוסם מלמטה למעלה 'מה יפו פעמיך' הם הרגלים ומונה והולך עד 'ראשך עליך ככרמל' עד שהוא בא למושכה אליו'.

3.

ז',יא-ח'ה: 'אני לדודי'.

הרעיה מזמינה את דודה לצאת אל חיק הטבע ולראות בפריחה האביבית, בדומה להזמנתו של הדוד (לעיל ב',ח-יג). אולם כאן יש פניה והזמנה ישירה.

שיר השירים ו-ח

א | במהלך השיר משולבים אזכורי הדודים והדודאים, לשון נופל על לשון. מה תפקיד עיצוב לשוני זה בתיאור האהבה בשיר? שימו לב לשילוב בין תיאורי הטבע והפריחה לדימויי האהבה (לאופיים הייחודי של הדודאים וזיקתם לאהבת הדודים ראו בראשית ל', יד-טו. ראו את דברי הרמב"ן שם: 'ויתכן שרצתה בהן לכבוד יעקב לבשם בהם יצועיו... ולכן אמרה לאה המעט קחתך את אישי ממני אף כי תקחי דודאי בני לפתותו בהם. ויש אומרים הדודאים עשבים, יוסיפו התאוה לנשים, נגזר מלשון עת דודים (יחזקאל טז ח), ולכן אמרה לאה המעט קחתך את אישי').

ב | הרעיה פותחת את הזמנתה בהכרזה, בה נזכר הדוד בלשון נסתר 'אֲנִי לְדוֹדִי וְעַלִי תִשְׁקָתוּ'. לשון זו מזכירה את האמור בקללה לחוה בבראשית ג', טז. עמדו על ההבדל בתיאור אופי היחסים בין האיש לאשה בשני הפסוקים [ראו גם את הפסוק המקביל לעיל ו', ג]. כיצד תורמת הקבלה זו לתיאור אופיה ומשמעותה של האהבה בשיר השירים?

4.

בפרק ח' פסוקים ו-ז מופיע שיר מיוחד במינו במגילה. בשונה משאר השירים שעסקו באהבתם של הדוד והרעיה, שיר זה מוקדש לתיאור עוזה של האהבה עצמה. נתמקד בדימויים הייחודיים ורבי העוצמה בשיר:

א | 'שִׁימְנֵי כַחֲוֹתֶם עַל לִבָּךְ, כַּחֲוֹתֶם עַל זְרוּעֶךָ' - מה מסמל כאן החותם? השוו לפסוקי 'שמע ישראל' - 'ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך... והיו הדברים האלה... על לבבך... וקשרתם לאות על ירך'.

ב | במרכז השיר מופיעים שני דימויים לעוצמתה של האהבה. במה שונה האהבה המעוצבת בדימויים אלה מתיאורי האהבה האחרים במגילה? נסו לשער מה הקשר בין דימוי החותם לבין הקנאה הכרוכה באהבה.

5.

שני השירים הבאים (ח', ה; ח', ו; ח', ז) לקראת חתימת המגילה, מקבילים לשיר בפתיחתה (א', ה-ו), ומהווים המשך לתיאור עוצמת האהבה בפסוק ז.

א | ח', ח-י: 'אחות לנו קטנה'. בשיר זה מתואר מעין דו שיח בין האחים לרעיה. יחסם של האחים לרעיה תואר לעיל א', ה-ו: עמדו על השינוי ביחסם של האחים לרעיה בשני השירים ועל ההתפתחות בעמדתה העצמאית של הרעיה - מדוע אין היא מקבלת את עצתם הנראית לכאורה לטובתה?

ב | ח', יא-יב: 'כרם היה לשלמה'. גם כאן ישנה הקבלה לשיר בפרק א', ה-ו. הכרם מסמל במגילה את הרעיה ואת האהבה בינה ובין דודה, ובשני השירים יש לכרם משמעות ריאלית וסמלית כאחד. בחנו את הניגודים בשיר בין שלמה לבין הרעיה ביחסם לכרם. מה פשר הניגודים הללו לאור משמעותו הסמלית של הכרם? (היזכרו גם במספר נשות שלמה, מל"א י"א, ג).

ג | 'משל הכרם' כמשל על אהבה מופיע גם בישיעיהו ה', א-ו - שימו לב לדמיון הלשוני הבולט בפתיחת שני המשלים (התחשבו גם בכינויו של שלמה - 'דידיה'). מהו פתרון המשל בדברי ישעיהו (פסוק ז)? כיצד הוא עשוי להאיר את פשר המשל של שיר השירים?

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

הרחבה: 'שיר השירים - קודש קדשים'

... הרב קוק מעמיד את שלש האהבות - האהבה האישית, האהבה הלאומית והאהבה האלוהית - על ציר אחד, זו למעלה מזו, ובכך מעניק מובן חדש למושג "משל": לא רק סיפור שהוא דוגמה או מודל לסיפור אחר, אלא משהו מאותו הסיפור עצמו. אהבת איש לאשה אינה רק דומה לאהבת ה', אלא היא חלק ממנה ממש, ואף הקדמה הכרחית אליה. ועל כן, כמו הרמב"ם, גם הראי"ה רואה את נושא המגילה באהבה שהיא למעשה אהבת ה'; אולם כמו המחקר המודרני, הוא מזהה בספר זה ספר שירת אהבה כמיטב מסורת הספרות העולמית, שמוצגת פה באור חיובי ביותר. בעקבות חז"ל הוא מוצא את כוחה של האהבה הזו כפועלת בחייה של כנסת ישראל; וכמשורר בפני עצמו, שהאהבה לכל היתה כל חייו, הוא אינו יכול שלא לראות בספר את תיאורה המלא של האהבה האנושית, הראויה לדעתו לספר משל עצמה, כמטרתה של כל ספרות גדולה, ועל אחת כמה וכמה של התנ"ך. [מתוך: ח' משגב, שיר השירים, פשט אלגוריה ואהבה]

"אמר רבי עקיבא חס ושלום לא נחלק אדם מישראל על שיר השירים שלא יטמא את הידיים, שאין כל העולם כולו כדאי כיום שנתן בו שיר השירים, שכל הכתובים קודש ושה"ש קודש קדשים"

הרב קוק עולת ראי"ה ב' עמ' ג-ד

... אמנם אם נחשב לחסרון כללי באיזו ספרות כשלא ימצאו בה אלה הרגשות הפנימיים שאהבה מרשמת בעומק הנפש באותה האהבה הנהוגה, על אחת כמה וכמה ראוי לחשב לחסרון אם אותם הזעזועים הרמים והנשואים, שככה הם פועלים לעולם ועתידים לפעול על כל טובי בני אדם ועל כנסת ישראל בייחוד, הנובעים ממקור האהבה לאדון כל המעשים מקור האור והחסד, ואלה הרגשות הנאהבים לא יחקקו בספר ויפקד מקומם. היש ערך לעומק מקור רגש האהבה הזאת? היכולוהו ימים רבים, היכללוהו גבהי שחקים?

החסרון הזה אמנם נמלא לנו בשיר האהבה אותו שיר שהוא קודש קדשים, הוא שיר השירים אשר לשלמה! וכמו שמי שהוא חמור לאהבה, לא יחוש מה חפצו משוררי האהבה בשיריהם הפרטיים, ואם הייתה בידו יכולת להשפיל את געגועיהם עם כדי טעימת חושו הגס היה עושה כן בשמחת לב ונפש חפצה רק מי שלבו ערל ומוכרח להיות כן מפני שלא טעם להתנשא אל מרומי קודש, ולא חש מעצם נועם אור אהבת צור כל העולמים - איש נבל ולא חכם כזה לא יוכל להכיל את הרעיון כי אלה הגעגועים הרבים הפרטיים ש"בשיר השירים" הם רשמיים של האוצר הגנוז בנפש כלל האומה אשר בחר לו ד' לשמו ולזכרו, מפני שאיננו מרגיש כלל שום חסרון בהיפקד מקום אלה הרגשות אשר לא ידעם. אבל מי שלא השהו אלוה חכמה, יכיר ויחוש שאי אפשר כלל לאוצר כתבי קודש של האומה הקדושה, שכל תולדתה מלאה רישומי אהבת נפש לצור מעוזה בימי גדולתה והודה על ידי חסד עליון מלא הוד ובימי עניה ומרודה על ידי נהרי נחלי דם ושטף צרות רבות ורעות אשר כל אלה עוררו את האהבה חזקה והוציאוה אל הפועל המורגש - אי אפשר בשום אופן שאלה הגעגועים לא ירשמו בספר באוצר הכללי אשר שמה נאספו כל הגיוני קודש.

אמנם מי שבעת שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל יכול יוכל להשיב "כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה ובכל נפשך מתי יבוא לידי ואקיימנה", ולהאריך באותה שעה באחד עד שיצאה נשמתו, רק הוא יכל לאמר שאין כל העולם כולו כדאי כיום שנתן בו "שיר השירים" לישראל, שכל הכתובים קודש ושה"ש קודש קדשים! אמנם כנטף מים מני ים, כזיק אחד מלהב אש אוכלה, כאות אחת מספר גדול, ידע איש אשר כה רמה נפשו

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

שיר השירים ו-ח

להעריך גם האהבה הפרטית הטבעית בערכה הטהור ומהינה לו האהבה הטהורה הטבעית והאהבה הלאומית הנאורה והאהבה האלוקית הקדושה ומלאת הוד ערוכים במערכה, כמגדל דוד בנוי לתלפיות. אבל מה נמוכים הם הגמדים שהם גם כן בעלי עיניים טרופות הזוחלים סביב לשדרת האבנים התחתונה של מגדל עופל, ורושמים את קומתו אשר לעב יגיע רק כדי תנופת ידם הקצרה ומעוף עינם הכהה, ואם מראש מגדל עופל יוגד להם שרואים את הכוכב מלא הוד ויפעה, או מיד יחליטו כמה נמוך הוא הכוכב הנהדר. נפשות כאלה שיותר מרועה בעל לב רגש שאהב את בת כלבא שבוע היפה לא יוכלו למצוא ברבי עקיבא, לא יוכלו גם כן להוציא מקור לתכונת ההחלטה הנפלאה ששיר השירים הוא קודש קודשים בערך כל הכתובים, כי אם ממקור האהבה הפשוטה אשר אותה לבדה יחזו בר"ע שאהב את בת כלבא שבוע. אבל טהורי לב המה יראו את רבי עקיבא בגדלו, את ר"ע המשחק בראותו ששועל יוצא מבית קה"ק יען כי לנפשו הרוממה קרוב היה העתיד הרחוק, את ר"ע המלא צהלה לקול המונה של רומי מפני שהאהבה האלוקית הנובעת מעומק לבו הרחב כים הורתהו, עד כדי מלא ציור חי כי רומא ואלילה כליל יחלופו ואור ציון לעד יזרח. האהבה בתענוגים למחזה העתיד בוודאי תמלא כל כך את לבו הטהור עד כי לא הניחה לו מקום גם להנחת לב על ההווה המרעיד, שהכירו רק בעב קל העובר על פני החמה, הברה בשחקים, ורק מפי האיש שנשמתו יצאה באחד נאה להיאמר שכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קודשים!

ביאורי מילים

פרק ו'

- [ד] **יָפָה אֵת רַעֲיָתִי כְּתֹרֶצָה נְאוּהָ כִּירוּשָׁלַם אֵימָה כְּנִדְגָלוֹת:** יופיה של הרעיה מדומה כאן ליופין של ערי הבירה - תרצה בירת ישראל וירושלים בירת יהודה. יופיה נערץ כיופיים של ה'נדגלות', כנראה הכוונה לכוכבים או לשמש והירח.
- [יב] **לֹא יִדְעָתִי נַפְשִׁי שְׂמַתִּי מְרֻכְבוֹת עַמִּי נְדִיב:** בחלומה המאושר של הרעיה היורדת לגנת האגוז, והיא רואה עצמה לפתע במרכבתו של הנדיב והשר בעם.

פרק ז'

- [א] **שׁוּבֵי שׁוּבֵי הַשׁוּלְמִית שׁוּבֵי שׁוּבֵי וְנַחְזֶה-בָּהּ:** 'פסוק זה נאמר במחולות. שני מחנות/חבורות של בנות ירושלים יוצאות במחול זו לעומת זו וביניהן בתווך השולמית... הבנות המחוללות קוראות אחריה 'שובי אלינו'. היא קוראת לרעותיה בנות ירושלים והן קוראות לה השולמית.
- מֵה-תִּחְזוּ בְּשׁוּלְמִית כְּמַחֲלַת הַמַּחְנִים:** התשובה נאמרת בלשון שאלה שכוונתה שלילה - מה רצונכן לראות בשולמית, כלום רצונכן לראותה כמו שרואים נערה המחוללת בין מחנות? [ע' חכם, דעת מקרא].
- [ג] **שְׂרָרָה אֲנִי הַסְּהָר אֶל-יְחִסָּר הַמָּזֶג:** טבורה של הרעיה משול לקערה שצורתה צורת הסהר במילואו, והיין שניתן בה אינו חסר.
- [ו] **מֶלֶךְ אֶסּוּר בְּרֹהְטִים:** הדוד משול למלך השבוי ואסור ביפי ראשה העטור תלתלים של הרעיה.

פרק ח'

- [ח] **אָחוֹת לָנוּ קִטְנָה וְשָׂדִים אֵין לָהּ, מֵה נַעֲשֶׂה לְאַחַתְנוּ בַּיּוֹם שְׂיִדְבֵר בָּהּ:** האחים מתארים את האחות כמי שאינה בשלה עדיין להנשא, ומבקשים להקיפה בתכשיטים כדי שיבקשו את ידה.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555